

S w ě t o z o r,

nehlačinější spis obrázkový k rozšíření užitečných znalostí
pro Čechy, Moravaně a Slováky.

Číslo 42.

Vychází každou sobotu.

1854.

(Obrazná představa na ústřední pouti.)

Rozfotání lodí Alcesty.

W Angličanech a jiných zemích pomorštých gest obyčej znamenitějším korábům a lodím zvláštní přiládati gměna, a ge takofa krešiti, galo se u nás o zwonedch řikáwá. Tymž způsobem koráb, gehož nehodu zde popisujeme, gměnem Alcesty byl nazwán. — Stalo se r. 1816, že pro ustrašení přetáčet anglickému obchodu od Činanám zawałowáných, wlada anglická ustanowila mimorádné a zvláštní poselstwow na dwlir pelingstý wyprawiti. Urad tento wznesen byl na lorda Amhersta, a koráb Alcesty 46 děly opatřený a kapitánem Marwellem ržzený k tomu wywolen. Dewátého unora nastaupil koráb z Portsmouthu swau plawbu, prowázen gsa rychloloď (Brig) Vyrau, která stála pod zpráwau kapitánů Basila Halla a generála Hewitta rozeného Wcho-dolindiana, mnoho drahých darůw císari čijnstému a ministřum geho wezauchio.

Zmowa 9. unora, tedy dwanáctý mēsic po wy-prawení se z Angličan, nastaupila Alcesta z Manistý swau cestau nazpět, od Vyry s posilkau do východní Indie wypravené se odděliwši.

Na uswjetě dne 18., an cestujici do užitý Gasperské byli weplauš, wrazilo loď při wšší opatřenosti mocně na sesedlé skaliny, a žutala na nich wězeti. Až 3 1/2 mile odtud ge vzdálen pušty ostrow Paloteat, tu kterému lord Amherst s částí swého lidu na někotika loďkách přistál, něco zásoby swé s welikým namáháním uchrániwše.

Shledali, že ostrow ge dofonále pušty, stromy a křowinami zarostlý, genžto se dříve odstraniti musili, než si na strow galy pomysliti bylo možná. Po-diwný pohled byl na lid tento. Wšickni šoro, ano i lord Amherst, byli toliko kossilj a plawčiji spod-kami odjati, an ostatní šwostné šatstwow po stromích wiselo. Několi někotik dnů cestý od nejbližšího ostrowa wdálený, a w nejpěťším nebezpečnstwí hladu a žizně se nacházegicj, nebyl lid tento, počtem 250 osob, nřtoli zmašilau potratil mysl, čehož přejčan bylo šlechetně chowánj se lorda Amhersta. Bážeš toliko nedostatku wody ge děšila; ustanoweno tedy, by lord Amherst s družinau swau loďlau na ostrow Jawu se přeplawil, kterýžto ostrow 3 neb 4 dnů cestý byl vzdálen.

Pro newhodný wjtr bylo zpět ošawšjim toliko w 10 i 12 dnech pomoci šze ošefawati, po kterýžto čas se strowau swau zásobau wyšlaciti musili. Přisěšho rána přepadli oněch, genž byli tu hřodau šlomeného korábu požžstali, lupiči malayšsej, a brzo i k ostrowu přistáti se posaušeli. Genom aš dwanácte šlablj bylo se uchránio, a ač družina třidceti pušsek a bodáků měla, šcházelo gi welmi na šřeliwu.

Každý se musil tedy nožmi, bláty a jinými nástrogi ozbrožiti, stromy šáceti, a zákopy činiti; wšak šaupežnjci wybjgenjm korábu přjliš zaměřnani, neměli šdy na něco jiného pomysliti. Následugicj dny někotik planých autoka odraženo, a wšak posleže šále a šále se mtožiwše, dofonatšm útokem na ostrow udeřiti se šotowiti. Kapitán Marwell šhromáždil ted ces-lau družinu, powzbudil důštoguňš a ostatní wogáky horšiwau řeči, a wysokými hlasý mu na ni odpowě-děno: něco šřeliwu, gehož šehnati bylo možná mezi lid rozdáno, a wšefco bylo na přjstau šaupežnjků, aš na 600 gřotšých připraweno, an štráž u weliké dálce koráb špozorowala, šterý wšak pro utračno mezi njm šejšeci nebyl k rozejnauj. Záhy na newhodný štrm břitšých prapor wešluuli, a tau práwě dobau i šaupež-

njci bljškoš korábu učili, nácež rošle plachty rozwi-nuwše od ostrowa na útel se dali. Šod ta byla šer-nata, wyhodowinoidě špolečností patřeci. Dne 7. bře-zna opuštala družina ta ostrow, na němž byla 19 dnů se zdržowala, a neypřudšji wedro šlunečnj spolu s neypřudšjimi šigawci šnásšeti musila. Dne 9. doplauli Ba-tawie, šde od šeraw Amhersta a lidu geho neypředněgi uwjřtáni byli.

Bulharské žnečny.

W Macedonii, šdež gál wědomo u prošřed mezi Turky, Wlachy, Řeky a Arnauty až podněš mnoho bulharských rodin, zvlášťe po wešnicech, přebýwá, pamatný obyčej w čas žně se zachowává, gehož půwod nowěgš cestowatelé w těch štranách až w době Herodotowě a w šraginách Paconických (433 před šr.) šledagi, owššem čitrnau anebo nř žádnau žnámstj powahy a obyčejš šlowanšých ná-rodů nemagice. Šestit pak obyčej ten následugicj. Držitelé anebo nágemujci šatřů a polnostj w přeau rodaných rowinách okolo měst Selunu (Thessalo-nily) a Pelly, nřdegšji školice šrášů macedonšých, šajdoročnē přiwoláwagi w šetě celē žatřapy jen a diweš bulharských přejčanu wyšonauj žně. Šal ná-hle se magetajci s nimi o mydu umlawili a šhodš, wystupugi diwšy tyto pod ochranau wšedů, gini ša-mými zwolených, šaušne z domowa šwého, a ubjragi se wešle do rozššňňch rowin, šdež až do šončenj žně se zdržugi. Ty, šterž do wešnie bljško hlav-njho města Selunu položených se doštanau, neopaušřegj dříve pamatného tohoto města nawšřiwiti a w něm se poohlednauti. Šedna šajdā z těchto di-wel býwá šwátečně přiwodina, magic na šobě šabá-tek a šukni různobarewnými wyšžkami přiwodobenē, wšawš pak u weliké množštwj uměle pletených wrš-čů rozdēlenē. Šako družičky šarowadē bohyně žně Šerery wštapugi do franšých (t. šřestanšých, šran-šowē šlowan u Turků wšatně šřestanē wně šranie turečšých w Europē zrodili a w Turečau gen ošedš), řečšých a turečšých domů, žjwagice a šaucugice, drjšce se wešpolně za pášty, arnautšj tanec šolo řečený (owššem šarowšlowanšj, negen u Bulharů a Šerbů, ale na dišle i w Polššē a w Rušjnedž žnám-ny), a obdiwugice swau šráš u franšých domjch we welikých žrcadšech, od nichž gen bezděky a š tež-šem oddáleny býti mohau. — Ždā se, že cestowatelé, šterž nám tušto šratšškau žpráwu o macedonšých Bulharských podal, mrawšy a obyčejš šotentotů a Patažonců šepē byly žnámny, nežli bljškyh gemu eu-ropegšých šlowanů, což wšatně nenj geho šamého wada, nřbrž gest panugicj wšbec žšagený a pře-wrácený duch čišti raděgi neduh wššech cizozemců, šterž nosy šwē do zemj šlowany obydlených šřragj-Regen w Macedonii na štatech turečšých, ale na mnoze i w Wšřjch na štatech mašaršých a ginde šlowanšj podobným způsobem žeš wyšonáwagi. W ohledu tom nřnēgšji šlowané gšau gen obřaz oněch neypřatřššjch předků šwých, o nichž nám šistorie wy-prawuge. U šlowanů nřšdy na moři baššicšm, gmēno-witē w Pomoršj, obýwagicjch, neypředněgšj panj š čeledj swau na rošle wyčázely a šepu se ugimawš. Na rošnickém žiwotu žakšádagi se neypřatřššj ctno-šti národů šlowanšých a na dišle tomuto rošnictwí šlowanů a mšlowánj šwē zemē Europa za to dišy powinna, že w nj dneš wššudy Turci a Tatari ne-panugi a nehyřj. Šož owššem, podobē obecněš bēau wěcj lidšých, dnešnj cizozemššj wššakowē neuznā-

magi, bídíce a tlapce ulhové a newděčné pomohu
sibj slowaných, tje gen mohau, beže wsscho htuu
a mry. — Demagiesm naděge, ob talowychto tu-
láků a čmarýfáků nabytí prawdivých a hodnowěr-
ných zpráv o vzdálené rovině nassj, nezbywá nám,
leč obrátiti se k čistějšim, t. domácim pramenům.
V ohledu tomto, peněwadž gsme o Bulharfákách ge-
bnati začali, obnowjme zde staršj zpráwu o nich, po-
danau w gedně lniže čestě z 16ho stoletj. Čtame pak
tam o nich toto: „B Wisse prigeli gsme do Sofie
(bulharšty Eredce), kterězto město dosti gest weliké
a lidné na domácj i přespelnj obywatele. Před čas
králům bulharštým, potom, geslize se nemylj, pa-
nownjšm srbštým náleželo, dokawadž ten dům aneb
rod trwal a nežli sřrže wálšy tureččě zahynul. Od-
tud za nětoliko dnj pořád geli gsme sřrže rezgossná,
wesela a dobře aurodná audolj bulharšá; a toho ča-
su téměř chleby podpopečné gsme gedli, kterěz oni po-
žáča (srownen mor. a slow. pažáč) gmenugi. Ty
chleby ženy aneb dēweččě předawagi, proto že w te
fragině žádných petakůw nemagi. Galsz tedy zwědž,
že hosté prigeli, ob nichž by některj penjz utržitj mo-
hly, zadělagice rychle maušu wodau, bez kwasu, do
teplého popela těsto wloží, a hned horšy gestě a ga-
lož tjkáme ob peci chlěb za lacině penjze předawagi.
Giau tam i ginj posřmowě dosti lacinj. Neslussj tuto
mlčenjmi peminanti okrasy ženstě w té fragině. Koss-
leni se téměř odjwagi, a ty magi z plátina nemeho
tenšjho nežli u nás pytle dělaji (?), wssak rozličnjm
sřrjm gehelnjm, mnohých barew, dšlem hlawnjm a
směšnjm (?) ozdobené: w nichž se samy sobě nára-
mně ljbj. A protož widance nasse kossile, acoli z ten-
lého a draheho plátina udělané, prawili, že se diw-
nassj sřrosnostj, že toliko proče beže wssedch barew
a proměnného sřrj kossile nosjme. Ale nic nám tak
nowého a diwného nebylo, gako hlawa gegich, fu
předobenšwj wěže přitřyta, aneb lebka aneb sřobauš,
až mžžet tak stauti, žhola neobčecně formy, gjmž
hlawu přitřewagi. Ten gest spletenš ze slámj a
plátnem potřřty, a wssak na zpřsob docela odřownj
tomu, kterěhož u nás sedlšče ženy užíwagi. Nebo
tento wišj ženám až právě na ramena, a frag geho
neynižšj gest neyššřšj, a potom nahore nad hlawau
co hemole končity. Proti tomu onen dole gest ney-
užšj: nad hlawau pak zpřsobem ššamšy wžřřch
sřřšj, až téměř do dewjti čřwrtj lošte, sdež pal
žhřru k nebi hledj, tu gest neyššřšj a otwřřenš;
tak že se zdá, tau formau zpřsobněgšj býti fu př-
gimanj slunce a desšě, sdež wssak nás před těmi
wěcmi hlawu přitřewá a gi chránj. W tom pak
mžšče, kterěz gest mezi neyšřpodněgšjm a neyšřřegšjm
fragem, wšřřdy pro okrasu wišj penjžly, obrazš-
wé, malé kausty stel rozličnjch barew, a gině tšřř-
ky těm podobné, sdyž gšau gen blšřšawé, by pak
gakkoli lehče a zawřženě byly. Takowj křobanci galsz
grosu na wys gšau zpřsčbnj, tak zase pro šřwau
tjž fu pádu dosti lehšjm hnutjm snadně napomáhagi.
Tak tedy mezi lidi wycházegj, galeby gednaužďa z
nich osobu ene Hěřřby aneb šřlytemnesřry, ale dosudž
Troja město we šřwě slawě stálo, na sobě ukazowala a
nesla. Tuto mi na mysl připadlo, galsz welmi lehčá a
mlá gest ta wěc, kteráž slowe urogenost aneb šřaw
a red starožitnā a slawnj. Nebo čhěge zwěbēti ob
některých dēweččě krášněgšjch, ždalšj rodu urože-
ného byly, šřřšiel gšem, že ob znamenitých ranau
toho národu possly, a některé byly rodu krášlewšče-
ho, mnyj pak za wěšřšā se dostaly. Tak welmi lehče
wážena gest we krášlewštwj tureččem urogenost! Wi-

Del gšem potom i ginde slatky Kantafuzenů a
 Pataeologů cisářských rodů w daleko wěšši po-
 sture mezi Turky bybleti, nežli někdy onen Dio-
 nysius w Korintu. Nebo Turci žádného ani ze
 swých lidj wjee sobě nemájj, nežli gahž gest: samy
 tolko dům osmanský wymjné, kteržj po předcích
 své důstojenstwj a swau wážnost má.“ Co cestow-
 níl tento (1854) zde o delání po gáče wyprawunge
 u Bulharůw až do dnešťa tak trvá, gáž celo-
 pit Angličana Walje (1828) došvědčuje. Co do
 toho neobyčejného žensého klobauk, prosíme čte-
 náře, aby nahlídnul do Dobrowského Slowanky
 dílu 2ho, kdež geg před titulem wyobrazeny nalezne.
 Gmenugej se bulharsky tarpoš, a nosj se mýstj i
 u Srbů. K doplnění přidáváme zde, co slowantny
 a wysoce zaslaužilý Slowan p. Wuf Stefanowic
 Karadžic we swém slownjtu srbském o něm pozna-
 menal. „Tarposse, dj en, nosj ženy w Srbstvu
 we Zwornickém fragi, a gestir to podobně w celém
 swěte nýchwěšši ženský klobauk. Gestir ostraně na
 podobu kofáře, a někdy nahoře leske širší; stawj
 pak se užšim luncem na hlavu, širšímu žhárni wy-
 nikage, aš gako na obrázku u Dobrowského widět
 gest. Pod hrdlem geg držj podbradnjš, aby nazad
 neupadnul. Když z pozadu wjtr wěge, anebo když
 se žena sehnanti chce, musí špředu rukau tarpoš dr-
 žeti, aby před ni neupadnul; a když wjtr wěge s
 předu, potřebj geg držeti zezadu, nemáši ginaš wjtr
 podbradnjšem odtrhnanti hlavu anebo ženu pomaliti
 znat; když pak žena má wšiti někudy přes dwěře,
 musí naciťe nakloniti hlavu. Tarpoš gest upleten z
 bílého prutj, na něj welisá kápe z čerweného sukna
 nawlečena gest: na tom sukne ge přisřitá rancha, tak
 že ho žhola newiděti a na té rause připewněn gest
 gchlami giný bílý tenký šátet, kterž s předu tureč-
 skými penjžty, cettami, širogými rážemi a ginými
 kwětinami přiozdoben býwá. Něstere hospodyně nosj
 s předu zwlaššinj ozdoby ze zlatých a širjbrných pe-
 něz; mladice wšak oš celeho tarposse powěšugj wě-
 nec ze širogých rážj a giného kwitj. Nazad wšj
 gim přes plece gedem konec ranchy, wyšperwowán
 tureckými parami (penjžty) a někdy i širjbrnými pe-
 nězi, gegj gmenugi pero. W nowěššim času, mezi
 l. 1803—1814, mnohé tarposse pryč gšau zahogeny;
 a na gegich mjsto nastaupily menšj ženské klobauey
 a čepce, s nimiž pohodlněgi po horách běhati mohau.“

M e s s o N o r i m b e r g.

Slavné město Norimberk v Rezatském fratrišelském bavorském, v pšitě řce, ale pilně vzdělávané rovině nad Pegnicí ležej, může se všim právem za obraz středního věku považovati, gesto žádné jiné město v německé říši svou dávnověkou tvárností a podobu tak dobře nezachovalo, a nide nenalezneme toliko pamětihodných věcí ze starobávná pochozjejch, galo zde. Norimberk býval, než geg tršelském bavorském přivřelili, švebovým říšským městem, středem německého vnitřního obchodu, průmyslu a umění, a počítal okolo 69,000 obyvatelů. Německý císařové zde často se svým celým dvorem mešťáwali, a říšské sněmy sem svolávali, zvláště Albrecht I., Rudolf IV., Fridrich III., a také Karel IV. trál česky štoro po řazdy rol na 4 neděle ve zbežším jāmku bydlel, obľudj také mnoho bšlejších šimů ob Křtla v Norimberce daných, a podnes stává. Nejproslavšim umělcem ze staroněmeckým

(Chrám sw. Wawřince w Norimberku.)

tych časů, gimiz se Němci až podnes chlubí, zde se narodili neb zde své umění vykonávali, tak t. př. Albrecht Dürer, nepřevněšší malíř staroněmecké školy, litec Petr Bissler, básník Hans Sachs atd. Obchod norimberských kupců daleko široko se vztahoval; oni přicházeli zhusť i do naší vlasti, do Prahy, a zásobovali naše trhy rozličným ložným a kovářským zbožím, pročež takové drobné a v hospodářství potřebné věci ze železa, ocele, mosazu a jiných kovů, jako cihličky, svícní, dráty, řetízky atd., až podnes Norimberským zbožím se gmenují.

Norimberk nyní ovšem mnoho ze své staré slávy utratil, zdejší rukodělný, řemeslný a umělný vřstaf gessťe dost gšan znamenitá. We welkých fabrikách dělagi se dráty z mosazu, ocele a železa, giné železné zbeží, měděné nádoby, slesyovaná stla, žrcadla, mosazná a saustružnická díla, struny, spondlíky a gchly, barvy, pečutní wost, hudební a giné nástroje, papír, rytiny a mapy; zdejší průchodní, zasílatelský a gedenatelský obchod také gessťe dost dobrý a wýnosný gessť, a za panování mněgšho, umělním welmí přiznivého krále nabylo také zdejší malířství a hudební nowého, zdárného žiwota. Nyní počítá toto město gen as 30,000 obywatelů, t tomu wřstaf přes 5000 domů, tedy wíce než Praha, kterážto gen 3200 domů, w nich ale přes 100,000 dušij počítá, snadno tedy pochopiti, gal osamělé některé částky toho slawného města býti musejí, které po Dancho-

wě, hlawními městy w Bamotich, nepřevněšší rozsírěnost ze wřstaf měst toho králowství má. Zdejší domy gšan sice našrže z kamene wystaweny, ale wesměs tak starobylého pohledu, že, blaudíce po autých tmawých ulicích mezi těmi zastaralými ohromnými stawenými s wřstafy štíty, swíslými, arkýřemi, wřstafkami a pawlačkami se nám zdá, gako bychom o 3 století nazpátek w šestnáctém wěku se byli octnuli. We mnohých domcích to gessťe tak po starodáwnu wphlží, že si w nich domácí žiwot a hospodářství starých časů žiwě wphobraziti můžeme. Wěregná stawení wěstrže magi starobylý ráz, cho-wagi mnoho pamětihodných wřstafných okras, gal we středním wěku oblíba a chut ge žádala, a doka-zugi zregně zámožnost a welikau zbežlost a lástku norimberských obywatelů ku pěknému umělní, gal starowitelskému, tak malířskému a řezbářskému. — Na lenci města rozkládá se welmí malebně na nřžém pahorku mezi zeleným stromowým starobylým, na nřžém nepravdělným hrad německých cřsáků, před starouge we své wřstafnosti nepřevněšší částky genžto své památky a stopy na něm byli wřstafili; w měste ulazuge se také dům Albrechta Dürera, na hřbitowě kostela sw. Jana geho náhrobek, gakož i Jana Sachsa a Wilib. Pirckheimera. Městská radnice chowá ty nevwžácněgšji památky starého malířství a řezbářství, a w kostelích sw. Silgi a sw. Klary ulazugi se nřstafší památky malowání na stle w oknech od r. 1278. 3 kostelů, genž swan